

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

Извештај комисије за оцену и одбрану докторске дисертације „**Предузетнички наративи – антрополошка анализа економског понашања предузетника у Србији**“ кандидата мр Милоша Матића

На седници Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 14.5. 2015. године изабрани смо за чланове комисије за оцену и одбрану докторске дисертације *Предузетнички наративи – антрополошка анализа економског понашања предузетника у Србији*, коју је поднео кандидат Милош Матић, магистар етнологије и антропологије. Прочитали смо докторску дисертацију и о њој подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Милош Матић рођен је у Београду 1970. године. Студије етнологије и антропологије на Филозофском факултету у Београду уписао је 1992. године, а дипломирао је 1998. године на тему *Позаимање – институција размене добара у сељачком друштву Србије*. Магистарске студије на Одељењу за етнологију и антропологију уписао је 1998. године, а магистарску тезу на тему *Размена добара у сељачком друштву Србије* одбранио је 2009. године.

Од марта 2001. године запослен је у Етнографском музеју у Београду где и сада ради у звању вишег кустоса. Кључни аспект његовог музеолошког рада представља увођење антрополошких теорија у музеологију и истраживање музеолошких феномена као вишеслојних комуникацијских процеса.

Учествовао је или активно учествује у више тимских истраживачких пројеката и учествовао је у једном регионалном пројекту истраживања културе, а завршио је и три индивидуална теренска истраживачка пројекта. До сада је учествовао на 12 научних и стручних скупова из етнологије, антропологије и

музеологије, а најзначајнији су Трећа међународна конференција “Urban Life and Culture in Southeastern Europe” коју је у Београду организовала InASEA 2005. године и међународна конференција „Слике културе – некад и сад“, одржана октобра 2007. године у Крушевцу у организацији Етнографског института САНУ, као и регионална конференција у Задру „Кула Стојана Јанковића: покретач одрживог развоја“ коју је организовало Свеучилиште у Загребу 2014. године. Сарадник је на писању одредница Српске енциклопедије.

Године 2009. објавио је самосталну монографску студију *Размена добара у сељачком друштву Србије*, а објавио је још 27 научних и стручних радова из етнологије, антропологије и теоријске музеологије.

Докторска дисертација кандидата Милоша Матића *Предузетнички наративи – антрополошка анализа економског понашања предузетника у Србији* садржи 221 страну рачунарски обрађеног текста и 12 страна употребљене литературе. Дисертација је подељена на пет поглавља и приложена је библиографија, као и сви други неопходни елементи (резиме, биографија итд.).

Имајући у виду да се кандидат дуже време бави проблематиком предузетништва, поједини делови докторске дисертације објављени су у научним публикацијама и то:

1. Приватно предузетништво у савременој Србији: Концепт руралне економије као модел мишљења у савременом предузетништву, *Антропологија*, бр. 3, Београд 2007, 86–96;

2. Празно село: нове економске могућности или таворење у граду, *Слике културе некад и сад*, Зборник, књ. 24, Етнографски институт САНУ, Београд 2008, 205–221.

Осим тога текст *Семиотика транзиционе пластике* објављен је у студијском каталогу с две научне рецензије (Пластичне деведесете – семиотика транзиционе пластике: у Стојановић, Марко и Матић, Милош, *Пластичне деведесете*, Етнографски музеј у Београду, Београд 2010, 9–43)

2. Предмет и циљ дисертације

Уопштено постављено, кандидат Милош Матић се у својој дисертацији бави феноменом предузетништва као економским, али и као културним конструктом, те га сасвим очекивано разматра у оквирима економске антропологије. Уз формално

оправдање предузетништва као теме, кроз неколико јасних осврта на пређашња разматрања предузетништва у англосаксонској и домаћој антропологији, Милош Матић се, осим формалног оправдања бављења предузетништвом као антрополошком темом, усредсређује на конструисање извођења рационалне економске калкулације, где као предмет свог разматрања узима комплексност тог конструкта у том смислу што га посматра као својеврсно структуриран систем економских и културних облика предузетничког понашања који симултано произилазе из културе, и делују као агенс културе.

Унутар теоријско-методолошког оквира Милош Матић полази од општих принципа економске антропологије која као један од кључних постулата поставља тезу о неодвојивости (о структурном јединству) културе и економије и опредељује се за предузетничке наративе као јединице разматрања економског понашања предузетника. Као јасно декларисани циљ поставља се изградња обухватног модела заснованог на систематизованим подацима, с тим што се у дисертацији не даје један шематизовани идеалтипски модел, већ је он изграђен као смислени скуп већег броја предузетничких наратива који дају широку слику кључних аспеката предузетничког понашања и односа према сопственом економисању.

У дисертацији се у оквирима економске антропологије декодирају културна и економска значења кључних елемената успостављеног модела предузетништва, а за антрополошко разумевање предузетништва важну улогу има успостављање релација према изграђеном систему доношења одлука и релација према неким „посебним културама“ као што су култура потрошње, култура церемонијала или култура друштвених односа, где посебну аналитичку улогу има разматрање трансформације економског капитала у симболички и социјални капитал.

3. Основне хипотезе од којих се полази у истраживању

Кандидат Милош Матић у својој дисертацији с једне стране полази од опште економскоантрополошке поставке да је економско понашање интегрални део културе, а узима управо предузетништво које на микронивоу то може јасно да потврди у модерним капиталистичким друштвима и културама. У дисертацији се као хипотеза стога јавља схватање да је култура уједно и извор и исходите образаца економског понашања у предузетништву. Осим тога, као кључна хипотеза поставља се то да је предузетништво релевантан културни агенс, то јест

схватање о двостраној интеракцији предузетништва и културе – предузетништво се формира сходно постојећим културним обрасцима, али уједно оно и само модификује постојеће или креира нове културне обрасце.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Осим наведеног формалног оправдања антрополошког бављења предузетнишвом као темом, кандидат Милош Матић у уводном делу своје дисертације предузетништво прелиминарно поставља у однос према социјализму и транзицији у том смислу што га формулише као инсигнију трансформације не само економског система, већ и трансформације културе унутар промена друштвеног система. Предузетништво се оквирно поставља као један од кључних носилаца промена, али се уједно не третира као феномен који је детерминисан процесом транзиције већ пре као један од покретача транзиције. Тај аспект предузетништва је касније у дисертацији јасније разматран.

У другом поглављу је кроз обимно представљање историје појма предузетништва и представљање схватања предузетништва у дијахроној и синхроној перспективи унутар економије, почевши од Ричарда Кантилона, оно постављено у шири аналитички контекст. У првом делу овог поглавља, које унеколико има еволуционистичку конотацију, дате су кључне универзалне економске карактеристике предузетништва. Постепеним довођењем до кључних промишљања предузетништва управо унутар економије, и представљањем кључних схватања једних од најбитнијих представника који су разматрали предузетништво, Шумпетера и Кирзнера, оно је кроз ширину и комплексност тих промишљања, која га и сама стављају у друштвени контекст, постављено готово као неминовност у било ком разматрању капиталистичких друштава и култура у хуманистичким наукама, па тиме и у антропологији.

Преласком на разматрање схватања предузетништва у тзв. капиталистичкој антропологији, оно је директно, када га посматрамо на глобалном нивоу, постављено као антрополошки феномен који непрестано кореспондира с појединим кључним аспектима културе (нпр. сроднички односи, култура исхране, култура становања, култура друштвених односа, итд.), али уједно означава и само предузетништво као једно од кључних својстава културе оних друштава која су творци и носиоци модерног капитализма. Избором текстова који се баве

предузетништвом Милош Матић је, као антитезу претходном, указао на локалне специфичности и тиме потврдио корелацију културне разноврсности и разноврсности појединачних форми предузетништва.

Предузетништво у периоду социјализма приказано је кроз неколико конкретних наратива који су ситуирани у пољопривреди и занатству, чиме је уједно узета дихотомија рурално и урбано. Представљањем конкретних предузетничких подухвата у социјализму не само да је назначен континуитет, већ су у објективно неповољним друштвеним, економским и политичким условима назначене поједине кључне особине предузетништва и имплицитно је размотрено то како политичко-економски услови који су декларативно ненаклоњени предузетништву могу и сами да створе повољне економске услове које предузетници препознају и искоришћавају. У социјализму акумулирани капитал за многе предузетнике био је снажна основа за разне подухвате у време транзиције када је економски систем постао формално либералан (мада реално не и у потпуности либералан), а у дисертацији се узима феномен производње и употребе јефтине пластике као хипертрофрани потрошачки феномен у којем се у периоду изразите друштвене и економске кризе јасно уочавају модели предузетничке економске калкулације и њене интеракције с културом. Управо на примеру производа од јефтине пластике показано је како предузетничке економске формулације могу да делују као културни агенс.

Главни део аналитичког аспекта докторске дисертације чини поглавље *Предузетништво као културни конструкт*, где се сједињују разматрања предузетништва као комплексног културног конструкта. У првом делу овог поглавља најпре се разматрају исходишта савремених предузетника и њиховог капитала у Србији, а потом се кроз низ систематизованих наратива о појединим предузетницима заокружује изградња модела модерног предузетништва у Србији. Култура као директан извор екстерних ограничавајућих фактора за предузетничке подухвате размотрена је даље у овом поглављу на случају потенцијалног аграрног предузетништва. У трећем делу овог поглавља анализа предузетништва усредсређује се на комплексност извођења такозване рационалне економске калкулације, где се као својеврстан медијум за доказивање те комплексности узимају традицијске церемонијалне ситуације и економски однос предузетника према њима. На ово се надовезује релативно кратка, али сажета расправа о

хабитусу где се, ослањајући се на Бурдијеово схватање хабитуса, указује на културна исходишта диспозиција које одређују шири предузетнички хабитус у Србији и на структурни континуитет предузетништва и других аспеката културе.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Полазећи од досадашњих антрополошких истраживања предузетништва у Србији, и од конкретних предузетничких наратива прикупљених током теренских истраживања, у дисертацији је превасходно дат један обухватан поглед на савремено предузетништво у Србији из економскоантрополошког угла.

Допринос докторске дисертације Милоша Матића се огледа у томе што је, у највећој мери, кроз расправу о двострукој трансформацији капитала из економског у социјални и симболички и потом поново у економски капитал, али и кроз расправу о предузетничком хабитусу или о предузетништву у транзиционом периоду, савремено предузетништво у Србији значењски декомпоновано да би било показано како предузетници у рационалну економску калкулацију укључују културне факторе и тиме заправо ту калкулацију чине пре антрополошком него економском тако да она у крајњој линији има као последицу широку економску, друштвену и културну репродукцију. Предузетништво је јасно аргументовано као изванекономски феномен, заснован на великом броју диспозиција које паралелно потичу из економске рационалности и разних културних структура, диспозиција које су и саме структуриране у комплексан културни конструкт који предузетништво чини снажним и друштвено битним културним агенсом. У дисертацији је показано како рационална економска калкулација, усмерена ка остваривању максималне корисности (не само добити), заправо није артикулисана искључиво законитостима модерне либералне економије, већ је артикулисана и културним структурама које формирају предузетничко схватање сопствене егзистенције у друштву. Предузетништво је аргументовано као ентитет који је у исто време производ културе и креатор културе који у крајњој линији указује на одређени степен хуманости кретања капитала јер непрекидно подразумева његов трансфер ка друштву, а не непрекидно максимизирање искључиво унутар економије. Дисертација у крајњој линији доказује културалност модела рационалног понашања чак и онда када је реч о стварању добара у модерном (нео)либералном капитализму.

6. Закључак

Докторска дисертација Милоша Матића *Предузетнички наративи – антрополошка анализа економског понашања предузетника у Србији* написана је у складу са пријавом те дисертације, односно може се рећи да је кандидат у потпуности одговорио теми.

Имајући речено у виду предлажемо Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да одобри одбрану докторске дисертације *Предузетнички наративи – антрополошка анализа економског понашања предузетника у Србији* Милоша Матића пошто су се стекли, по нашем мишљењу, стварни и формални услови.

Београд, 18. 5. 2015. године

Комисија:

Проф. др Иван Ковачевић
(ментор)

Проф. др Драгана Антонијевић

Проф. др Слободан Наумовић

др Александар Крел, научни
сарадник Етнографског
Института САНУ

др Марија Брујић, научни
сарадник Института за
етнологију и антропологију
Филозофског факултета у
Београду